



INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Rizikové jevy a bezpečnost dětí online

POLICY PAPER / PROSINEC 2018

ROMAN MÁČA

WWW.POLITIKASPOLECNOST.CZ

OFFICE@POLITIKASPOLECNOST.CZ

Text vznikl jako podkladový materiál ke konferenci [Bezpečnost dětí online](#) pořádané poslankyní Evropského parlamentu Ditou Charanzovou v prosinci 2018 v Praze.

Uspořádat konferenci Bezpečnost dětí online mne napadlo poté, co jsem se seznámila s výsledky průzkumů, které mapují, o jak rozsáhlém problému se bavíme. Více jak polovina českých dětí má osobní zkušenost s kyberšikanou, ať už v roli agresora či oběti. A dnes už se bohužel nebavíme „pouze“ o šikaně, která ve své digitální formě může být mnohem zákeřnější než ta fyzická, ale o řadě dalších patologických jevů, s nimiž se děti na internetu setkávají.

Tento materiál je velmi dobře popisuje, včetně možných cest, jak se jim postavit. Téma bezpečnosti na internetu se mne dotýká jako profesionála, tedy jako místopředsedkyně výboru pro vnitřní trh a ochranu spotřebitele, která má ve svém portfoliu i digitální prostředí. Týká se mne ale také jako matky dvou malých dcer, která dříve nebo později možná bude muset podobné výzvy řešit. Považuji za důležité, aby se o těchto problémech mluvilo. Abychom my dospělí, učitelé i rodiče, věděli, jak jim předcházet i jak jim čelit.

Stránky materiálu, který právě držíte v ruce, mohou být právě takovým dobrým vodítkem, jak se v různých situacích zachovat. Budu ráda, pokud Vám jako takové poslouží.



Dita Charanzová
poslankyně Evropského parlamentu

Rizikové jevy a bezpečnost dětí online

Policy Paper – Roman Máca, prosinec 2018

Virtuální prostor je pro současnou společnost významným místem pro získávání informací, zábavu, komunikaci, seznamování se a ke sdílení zážitků obecně. Specifickou skupinou ve virtuálním světě jsou děti a mládež, kteří se setkávají s jevy jako kyberšikana, kybergrooming, sexting, kyberstalking a dalšími. Tento materiál poskytuje přehled o jednotlivých hrozbách, kterým mladí na internetu čelí, včetně doporučení pro prevenci a pro řešení problémů.

Kyberšikana

Kyberšikanu lze definovat jako šikanu realizovanou prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Od „klasické“ šikany se kyberšikana liší svou specifickou formou. Ve virtuálním prostoru je mnohem snadnější stát se útočníkem, a to z důvodu absence přímé osobní interakce, či navozeného zdání anonymity. Útočníků rovněž může být více, aniž si to uvědomují. Stačí, když např. na sociální síti sdílí ponižující video. Oproti „školní“ šikaně působí šikana realizovaná v prostředí online časově a prostorově neomezeně a oběť se tak před ní pomyslně neschová.

Kyberšikana je také obtížněji rozpoznatelná. Chybí u ní fyzické příznaky v podobě např. podlitin. Dochází i k situacím, kdy oběť nemusí o takovém jednání vůči vlastní osobě vědět. Na místě je průběžně sledovat svou digitální stopu na internetu.

Jak rozpoznat kyberšikanu?

Psychologové se shodují, že pokud ke kyberšikaně dochází, doprovází ji zpravidla změna chování. Ta se nemusí u oběti projevat pouze v podobě uzavřenosti, smutku, deprese, ale naopak i ve zvýšení agresivity a výbušnosti. Charakteristická je rovněž změna chování online, která se promítá nejen do obsahu, ale i do času stráveného ve virtuálním prostředí. Pokud dítě např. u počítače tráví dlouhodobě dvě hodiny denně a najednou u počítače sedí v každou možnou chvíli, či naopak vůbec, rodič by měl zpozornět.

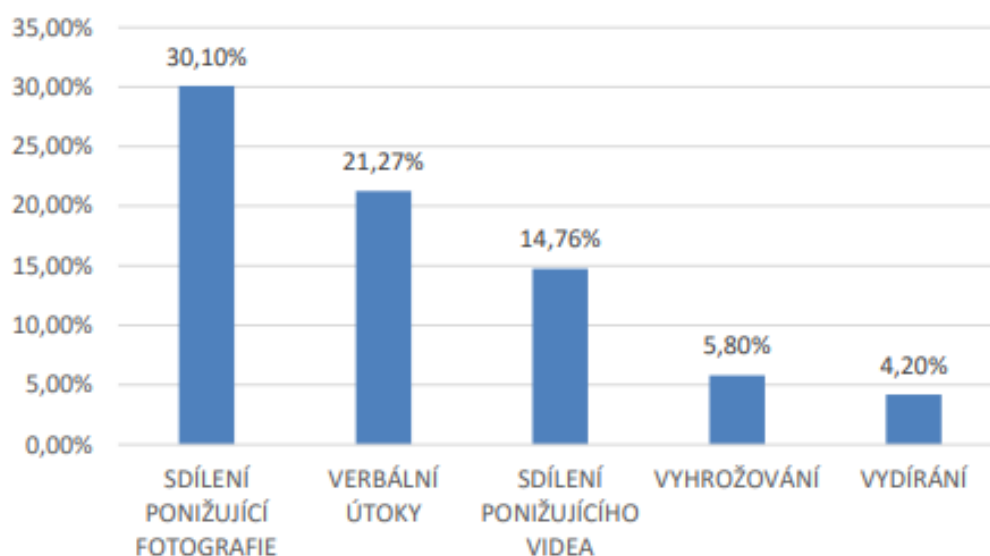
Na paměti je třeba mít, že při řešení kyberšikany je zapotřebí velmi citlivý přístup. Důležitá je i spolupráce s odborníkem, který dokáže tuto problematiku kvalifikovaně řešit. Samotná diskuse o incidentu může být totiž pro oběť velmi frustrující a ponižující. Přirovnat ji můžeme k např. popisování průběhu znásilnění ze strany oběti.

Rodiče a zákonní zástupci tak mohou postupovat nesprávně a namísto podpory a kvalifikované pomoci zvolí restriktivní opatření v podobě různých zákazů. To problém jednak neřeší, ale rovněž i dítě ztrácí k dospělému důvěru a propadá se do hlubší beznaděje.

Jaké jsou nejčastější projevy kyberšikany?

Podle výzkumu [České děti a Facebook](#) z roku 2015 realizovaným Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci jde nejčastěji o sdílení ponižující fotografie (30,10 %), verbální útoky (21,27 %), sdílení ponižujícího videa (14,76 %), vyhrožování (5,80 %) a vydírání (4,20 %).

Tab. 6 Projevy kyberšikany na Facebooku



(n=1122)

Zdroj: České děti a Facebook (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2015)

Kybergrooming

Pro mládež je internet významným místem pro navazování nových kontaktů a možností ke hledání partnera nebo partnerky. Kybergrooming lze definovat jako manipulaci dítěte za účelem sjednání schůzky a následného sexuálního zneužití, či ublížení na zdraví. K podobnému jednání, resp. vydávání se za někoho jiného, může docházet i bez požadavku reálné schůzky, ale s cílem získání obsahu se sexuálním podtextem (více viz kapitola sexting).

Níže popsaná zápletka je ukázkovým příkladem jednání tzv. kybergroomera. Pachatel zakládá falešné profily atraktivní pro jím vyhledávanou cílovou skupinu. Od obětí následně požaduje erotické fotografie. Když je získává, za pomoci vydírání požaduje pornografii. Charakteristický je rovněž značný počet obětí (160). Kybergroomerů zpravidla postupují plošně a na základě zpětné vazby a realizované komunikace přechází k selektivnímu výběru a zpracovávání obětí. Kybergroomer bývá zdatným sociálním inženýrem, který se orientuje na platformách používaných mladými, zná jejich slovník a realie a dokáže tak vystupovat velmi přesvědčivě.

Sto šedesát obětí zneužití na internetu. Pachatel dostal 6,5 roku a musí se léčit



Hanuš Hanslík pátek 13:10



Dvaadvacetiletý muž je vinen, řekl soud. (Video: Hanuš Hanslík)

Zdroj: Sto šedesát obětí zneužití na internetu. Pachatel dostal 6,5 roku a musí se léčit (Seznam zprávy, 2018)

„Obžaloba uvádí, že Pulpán zakládal v letech 2012 až 2015 smyšlené profily na sociálních sítích a navazoval kontakty s dívkami ve věku od sedmi do 24 let. Obětím bylo převážně mezi deseti a dvanácti lety, on sám se nejčastěji vydával také za nezletilou dívku.

Od obětí nejprve požadoval erotické fotografie. Když mu je poslaly, začal je vydírat tím, že je zveřejní, a chtěl po nich pornografii.“ [Informuje](#) web Seznam zprávy.

Jak se bezpečně seznámit?

V první řadě je nutné uvědomit si riziko, že na internetu se můžeme seznámit s někým, s kým se v reálném životě poznat opravdu nechceme. Z toho vyplývá i obezřetné nakládání s osobními a citlivými údaji. Ty, pokud se dostanou k rukám útočníka, mohou být lehce zneužity a poslouží např. k zmíněnému vydírání.

Na internetu může být každý z nás prakticky kýmkoli. Proto je zejména pro děti nutné ověřit, kdo se na pomyslném druhém konci skutečně nachází. Na otázku, jak to provést, řada mladých odpovídá, že pomocí videohovoru. Současně si tak neuvědomují existenci tzv. webcam trollingu, resp. falešných video smyček. Jak lehké je zfalšovat videohovor, ukazuje např. toto [video](#).

Pro odpovídající ověření dané osoby je na místě požadovat zaslání aktuální fotografie. Tj. takové, na které je protistrana rozpoznatelně vyobrazena s tím, že v ruce drží papír s ručně psaným vzkazem, který jí byl zadán (např. *Dnes je 5. prosince a posílám pozdrav Honzíkovi od Mařenky*).

Pokud přichází reakce typu „nemám foťák, telefon, webkameru, tablet...“, je třeba zpozornět, protože tyto technologie má dnes běžně každý, kdo používá internet. Zejména malé děti by tak o incidentu měly uvědomit osobu, která dokáže kvalifikovaně posoudit situaci. V případě zjištění podezřelého chování je nutné situaci řešit, jelikož kybergroomer neoslovuje pouze jednu potenciální oběť (viz 160 obětí u zmíněného případu). Včasným zásahem tak pomůžeme uchránit osoby další.

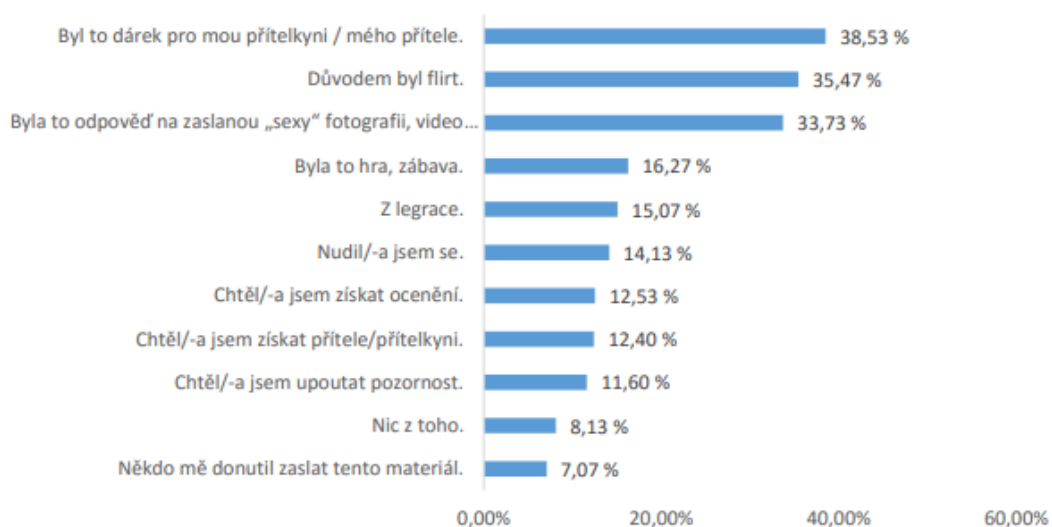
I přes ověřenou identitu je třeba mít se na pozoru. Jedinec se totiž může chovat jinak online a offline. Pro uskutečnění samotné schůzky je důležité dodržovat základní bezpečnostní pravidla (schůzka by se měla konat v denní dobu na veřejném místě „plném“ lidí, informovat o ní blízkou relevantní osobu, mít dopředu domluvený signál v podobě např. sms 10 minut po začátku schůzky atd.).

Sexting

Slovem sexting se označuje sdílení textového či audiovizuálního obsahu se sexuálním podtextem. Původně se jedná o složeninu dvou slov „sex“ a „texting“ tedy „psaní o sexu“. A právě lechtivý obsah šířený online představuje značné riziko nejen z pohledu jeho zneužití a zveřejnění, ale v případě neúspěšného vztahu se může stát nástrojem pro vydírání nebo pomstu.

Motivy pro sexting jsou různé. Podle výzkumu [Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru](#) (2017) realizovaného Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se nejčastěji jednalo o dárek pro přítelkyni/přítele (38,53 %), flirt (35,47 %) či odpověď na zasloupanou „sexy“ fotografii, video... (33,73 %). 7,07 % dětí uvedlo, že je někdo donutil zaslat tento materiál.

Graf 10 Z jakého důvodu děti zasílají své intimní fotografie a videa jiným uživatelům internetu



n = 750

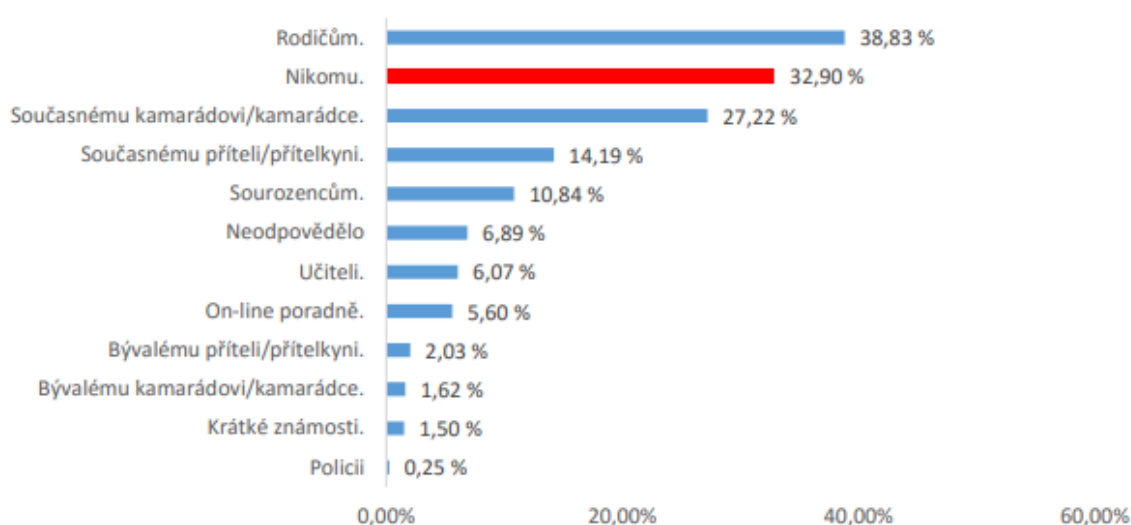
Zdroj: Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2017)

Výzkum rovněž ukazuje na problém, kterým je nedostatečná vybavenost mladých ohledně vyhledání pomoci, pokud by byl jejich intimní materiál zneužit. Z následujícího grafu můžeme vidět, že děti by v takové situaci nejčastěji kontaktovaly rodiče (38,83 %). Otázkou ale je, jak běžný rodič dokáže kvalifikovaně situaci posoudit a jednat tak, aby věc ještě nezhoršil prostřednictvím např. emotivní reakce či potrestání dítěte.

Na komunikační propast, nedůvěru, obavy a strach mezi dětmi a rodiči jako by ukazovala druhá nejčastější odpověď: „nikomu“ (32,90 %).

Z prezentovaných dat také můžeme vyčíst, že specializované autority jako učitel, online poradna, policie se nachází mezi nejméně častými odpověďmi. Tím se zvyšuje riziko, že incident zneužití intimního materiálu dítěte bude řešen nesprávně.

Graf 13 Koho by dítě kontaktovalo v situaci, kdy byl jeho intimní materiál zneužit



n = 4878

Zdroj: Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru (Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2017)

Nebezpečné rovněž je, že děti se na internetu nabízejí samy. A to v rámci flirtu, seznamování, ale i přímo za úplatu. Dochází tak k případům, kdy dítě chce zlepšit vlastní finanční situaci prodejem svých fotek a videí. Samo si např. stanoví určitou hranici, za kterou nepůjde. Nicméně pokud narazí na jedince, který si zjistí jeho identitu, identitu rodičů, školu apod., vzniká potenciál k vydírání. Předem určená hranice se tak může změnit.

Co by měli rodiče vědět?

Sexting mezi českými dětmi vykazuje rok od roku rostoucí trend. Dětem je tak třeba vysvětlovat, jaká jsou rizika spojená s intimitou online. Podle trestního zákoníku totiž může docházet k přechovávání, výrobě či šíření dětské pornografie. Mezi dětmi a rodiči je rovněž důležitý vztah založený na důvěře a dostatečná osvěta.

Kyberstalking

Nebo také nebezpečné pronásledování prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Nebezpečné pronásledování je rovněž uvedeno v rámci § 354 trestního zákoníku. U mladých ke kyberstalkingu dochází z důvodu neopětované „lásky“ či neúspěšného vztahu. Jev často doprovází střídání nálad stalkera, kdy se v jednu chvíli jedná o přístup založený na agresivitě a po chvíli na snaze o usmíření. Charakteristické také je, že se útočník považuje sám za oběť.

Na otázku „co byste dělali, pokud by vás někdo pronásledoval po internetu“ řada mladých odpovídá, že by takového jedince jednoduše zablokovali. To se může zdát jako prosté a efektivní řešení, nicméně útočník bude pravděpodobně hledat nové cesty, jak navázat s obětí kontakt. Kyberstalking se také nemusí vztahovat pouze na oběť, ale i na její okolí (kamarádi, rodina apod.). Rizikem dále je, že kyberstalking nezůstává pouze v rovině online, ale může dojít i ke skutečnému pronásledování či fyzickému napadení.

Na místě je takové jednání nepodcenit. Opatrně postupovat i v případě blokování komunikačních kanálů. To může u útočníka vyvolat agresivní reakci. Důležité je nezapomenout na ochranu nejen svou, ale i dalších osob. V případě podezření ze spáchání trestného činu je povinnost toto oznámit policii.

Happy Slapping

V českém překladu „veselé fackování“. Jedná se o činnost, při níž dochází k napadení či vyprovokování oběti za účelem jejího natočení a následného zveřejnění záznamu na internetu. V českých realitách jsou známa videa typu „jak vytočit učitele“, natáčení spolužáků na záchodě, realizace různých tzv. kanadských žertů a za účelem natáčení přímo vyvolané fyzické potyčky.

Právě fenomén happy slappingu byl v ČR výrazným impulsem pro regulaci používání mobilních telefonů a dalších tzv. chytrých zařízení ve školách.

Smutným případem je sebevražda bývalého ředitele školy, kterého žáci natáčeli během pohlavkování. Více viz článek [Bývalý ředitel školy, natočený dětmi při pohlavkování, spáchal sebevraždu](#).

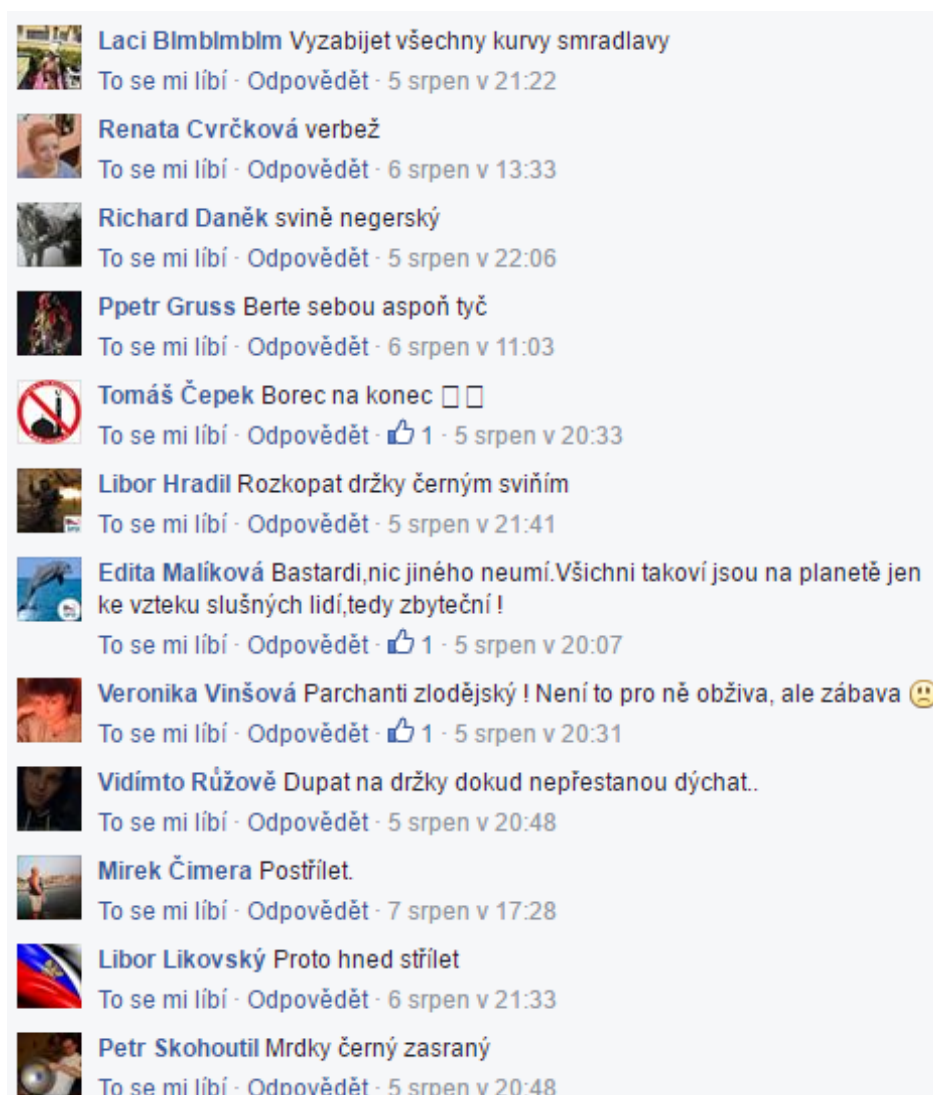
Dezinformace, propaganda a podněcování k nenávisti

Zejména od roku 2014 jako houby po dešti v ČR vyrůstají různé dezinformační „zpravodajské“ weby a kampaně na sociálních sítích. Tyto projekty se kromě politického marketingu prostřednictvím falešných zpráv zaměřují na podněcování nenávisti a celkově na zvyšování napětí ve společnosti. Ačkoliv děti nejsou přímou cílovou skupinou (nemají volební právo), koho se tyto projekty snaží oslovit, mohou se svým způsobem stát předmětem jejich zájmu. Vzpomeňme na příklad teplických prvňáčků, kterým bylo na základě článků na tzv. proruských webech a příspěvků na sociálních sítích vyhrožováno fyzickou likvidací (o případu více [zde](#)).

Mladí také vstupují do mediálního prostoru, ve kterém se kromě vulgárního chování, projevů nenávisti a volání po násilí objevují prvky xenofobie, rasismu atp., což může mít následky v podobě změny profilování osobnosti dítěte a jeho hodnotové orientace.

Níže obrázek zachycující příspěvky diskutérů na konkrétní dezinformační facebookové stránce. Ta je zaměřena proti migraci a islámu. Paradoxem je, že zmíněnou stránku provozuje český občan Petr Mančík žijící v Dubaji ve Spojených arabských emirátech, kde podniká v oblasti internetového marketingu a PR. O zmíněné kampani více [zde](#).

Příspěvky na stránce We Are Here At Home .com



The screenshot shows a list of 12 posts from a Facebook page. Each post includes a profile picture, a name, a comment, and a timestamp. The comments are mostly humorous or sarcastic remarks. For example, one post by 'Laci Blmlblm' says 'Vyzabijet všechny kurvy smradlavý' (Kill all the whores stinky), and another by 'Richard Daněk' says 'svině negerský' (pig negerský). There are also posts with reactions like '1 like'.

Zdroj: Facebook, 2017

„Problematictí“ dospělí

Pokud se ve třídě na druhém stupni ZŠ žáků zeptáte, kdo z nich má v přátelích na facebooku rodiče, zhruba polovina zvedne ruku (pozn. zjištění vychází ze zkušeností získaných v rámci lektorské činnosti autora). Když tuto otázku rozšíříte a děti se ptáte „kdo z vás je rád, že má rodiče v přátelích“, nezvedne se žádná nebo jedna či několik málo rukou a ozve se chichotání.

Zatímco u dotazu, zda si děti do svých virtuálních přátel přidaly někoho neznámého, se přihlásí nadpoloviční počet dětí. Vysvětlení je prosté. Zatímco rodič působí jako restriktivní autorita (může zakázat počítač, nařídít vynést koš apod.), u cizích osob obava z podobného chybí.

Tím se lze domnívat, že děti mají při pohybu na internetu svým způsobem obavu více ze svých rodičů namísto z neznámých lidí. Tuto hypotézu podporuje i výše zmíněný výzkum, resp. odpověď na otázku „koho by dítě kontaktovalo v situaci, kdy byl jeho intimní materiál zneužit“. Druhá nejčastější odpověď je „nikomu“ (32,90 %), zatímco rodičům by tuto skutečnost oznámilo 38,83 % dětí. Můžeme tak tvrdit, že v otázce důvěry je mezi „rodiči“ a „nikomu“ rozdíl pouhých 6 %.

Co by měli rodiče vědět?

Na místě je mít s dítětem otevřený vztah založený na důvěře, kdy dítě vnímá rodiče nikoli jako pomyslného diktátora, ale jako někoho, u koho najde pomoc a bezpečí. Pokud taková důvěra chybí, rodič by se měl zasadit o to, aby dítě vědělo, kde může vyhledat pomoc bez účasti rodiče např. školní psycholog, Linka bezpečí atp.

Rodiče by se rovněž měli aktivně zajímat o činnost dítěte online a současně o problematiku internetové bezpečnosti. Častým jevem je, že informační a komunikační technologie, resp. virtuální prostor je pro rodiče místem, kam si dítě „odloží“. Současně jsou dospělí rádi, že je dítě doma a v zdánlivém bezpečí, kde se mu nemůže nic stát jako např. na ulici. Nyní je na místě opět si připomenout případ 160 obětí zneužitých na internetu viz výše.

Vhodné je rovněž nepůsobit jako „kazatelna“ a nechat dítě volně mluvit o tom, co na internetu dělá, co ho baví a co se mu naopak nelíbí. Z toho následně vyvozovat závěry. Přístup „toto můžeš, toto nemůžeš“ povede pouze k tomu, že dítě radši nic nesdělí.

Od věci není vyvarovat se sdělení typu: „Honzíčku, venku je zima. Vezmi si svetr. Maminka ti posílá pusinku.“ Takový text umístěný na profil teenagera, který uvidí kamarádi, povede rychle k tomu, že si mladík a) maminku zablokuje, b) příspěvky pro ni zneviditelní, c) založí si paralelní profil pro kamarády.

Jak problémům předcházet?

Důležité je obezřetně nakládat se svými osobními a citlivými údaji a číst podmínky užívání používaných online služeb. Rovněž uchovávat soukromé to, co chcete, aby soukromé zůstalo. Během komunikace zachovat chladnou hlavu a na případné výpady neoplácet stejnou mincí. Mladí na dotaz, jak by se zachovali, pokud by vůči nim někdo postupoval na internetu agresivně, často odpovídají: „Vrátil bych mu to. Oko za oko, zub za zub.“ Tím tak může dojít k záměně útočníka a oběti. Na internetu nedělat to, co byste nedělali v reálném životě. Průběžně sledovat, co lze o sobě na internetu nalézt, resp. kontrola vlastní digitální stopy.

Pro zvýšení bezpečnosti je rovněž potřebné používání softwarových nástrojů (antivirová ochrana, pravidelné aktualizace, šifrovaná komunikace, filtrování obsahu zejména u malých dětí). Důležitá je i ochrana zařízení pro případ jeho ztráty (zámky obrazovky, zálohování a šifrování úložišť, vícefaktorové ověření). Základem je využívání silných hesel a obezřetný přístup, co se týče přihlašování k účtům z vlastního i z cizích zařízení, resp. uvědomění si problematiky ukládání přihlašovacích údajů v prohlížeči a v dalších aplikacích.

Jak problémy řešit?

Pokud dojde ke konkrétnímu incidentu, důležité je neprodlené pořízení evidence. Ta by měla obsahovat screenshoty (snímek obrazovky) samotného incidentu včetně screenshotů jeho původce (např. screenshoty sociální sítě, resp. profilu, který se dopouští kyberšikany), URL odkazy týkající se incidentu i jeho původce, v případě zvuku a videí takový obsah stáhnout na vlastní úložiště. Na paměti je třeba mít, že internet je dynamický prostor. Pokud dojde pouze k uložení URL odkazů, obsah cílové stránky se může změnit, což povede např. k zneviditelnění nebo smazání identity či informací vedoucí k odhalení identity útočníka.

Zejména u dětí je nutné, aby vyhledaly pomoc. Např. kyberšikana je nebezpečným jevem, se kterým je velmi těžké se vypořádat. Role rodičů je v tomto sporná vzhledem k časté nedůvěře mezi oběma stranami, či schopnosti rodičů věc kvalifikovaně posoudit. Děti by tak měly kontaktovat především odborníka např. školního psychologa, výchovného poradce, či využít služeb dalších specializovaných pracovišť.

Kontaktování poskytovatele konkrétní služby, kde se např. objevuje ponižující video, je dalším způsobem, jak problém řešit. Řada online platforem nabízí možnost nahlašovat obsah, který je podle uživatelů v rozporu s podmínkami používání dané služby. Pro nahlašování nezákonného obsahu slouží i tzv. horké linky. V České republice jde o projekt www.stoponline.cz.

Pří podezření z trestné činnosti je toto nutné oznámit Policii ČR nejlépe včetně podkladů vypracovaných dle prvního odstavce této kapitoly.

Další zdroje informací

Better Internet for Kids (anglicky); www.betterinternetforkids.eu

Buď safe online; www.budsafeonline.cz

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci; www.e-bezpeci.cz

Jak na internet; www.jaknainternet.cz

Seznam se bezpečně; www.stream.cz/porady/seznam-se-bezpecne

Šance dětem; www.sancedetem.cz

Použité zdroje

HANSLÍK, Hanuš. *Sto šedesát obětí zneužití na internetu. Pachatel dostal 6,5 roku a musí se léčit* [online]. 20.4.2018 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/sto-sedesat-obeti-zneuzeni-na-internetu-soud-rozhodlo-vine-a-hodiny-cte-ojedinely-rozsudek-45583>

JADRNÝ, Petr. *Fotka prvňáčků z Teplic vyvolala vlnu nenávisti na sociálních sítích. Policie šetří komentáře* [online]. 7.11.2017 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/byvaly-reditel-skoly-natoceny-detmi-pri-pohlavkovani-spachal-sebevrazdu-1ln-/krimi.aspx?c=A090203_092719_krimi_cen

KOPECKÝ, Kamil. *České děti a Facebook 2015* [online]. 2015 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/facebook2015/>

KOPECKÝ, Kamil. *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru* [online]. 13.4.2017 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/sexting-vyzkum-2017>

MÁCA, Roman. *Když se lži o migraci vyrábějí jako v továrně* [online]. 7.11.2017 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/kdyz-se-lzi-o-migraci-vyrabeji-jako-v-tovarne/>

TŘEČEK, Čeněk. *Bývalý ředitel školy, natočený dětmi při pohlavkování, spáchal sebevraždu* [online]. 3.2.2009 [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/byvaly-reditel-skoly-natoceny-detmi-pri-pohlavkovani-spachal-sebevrazdu-1ln-/krimi.aspx?c=A090203_092719_krimi_cen

O autorovi

Roman Máca se dlouhodobě věnuje bezpečnostní problematice ve vztahu k informačním a komunikačním technologiím a k médiím obecně.

V Institutu pro politiku a společnost působí jako analytik. Dříve pracoval v think tanku Evropské hodnoty a v Národním centru bezpečnějšího internetu. Vystudoval obor Mezinárodní rozvojová studia na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Na dané téma působí jako lektor, je autorem řady článků a příspěvků na konferencích. Jako řešitel se rovněž zapojil do regionálních, celostátních i mezinárodních projektů. Téma mediální gramotnosti a online bezpečnosti každoročně přednáší ve válkou postižených regionech východní Ukrajiny.